

JINDŘICH MALŠÍNSKÝ

Hastrmani v jižních Čechách

JINDŘICH MALŠÍNSKÝ

*Hastrmani
v jižních Čechách*

2018

ŽAR

Veškerá práva vyhrazena.

Žádná část tohoto díla nesmí být reprodukována ani elektronicky šířena bez předchozího písemného souhlasu majitele práv.

Jindřich Malšínský, A. J. Kolář

HASTRMANI V JIŽNÍCH ČECHÁCH

Text © Jindřich Malšínský, básně A. J. Kolář

Korektura: autoři

Ilustrace: Václav Bašta

Sazba a obálka: Dušan Žárský

Vydání první

Vydal Dušan Žárský – ŽÁR, www.zar.cz

v říjnu 2018

ISBN 978-80-7590-006-7

VĚNUJI SVÉMU SYNOVI
JINDŘICHU MALŠÍNSKÉMU

Starý dub u Hatína

Vodník Michal

Horusice je malá jihočeská vesnice se 162 obyvateli (údaj je z roku 2011) u Veselí nad Lužnicí, okres Tábor. Prochází tudy železniční trať Praha – České Budějovice a v blízkosti je také dálnice D3.

První zmínka o Horusicích pochází z roku 1294.

Kdy to přesně bylo, už si nepamatuji. Vím, že louka se chlubila sluníčku žlutými květy pampelišek, v obilí vystrkovala svou modrou hlavičku chrpa, na kraji pole se pyšnil velkou červenou sukničkou vlčí mák a po cestě si vykračovala koroptvička s řadou kuřátek. Sluníčko se smálo, děti skotačily, a zatímco mladí pracovali na poli, dědeček s babičkou odpočívali pod lipou na dřevěné lavičce.

„Pozdrav pánbůh,“ pozdravil je pocestný, utřel si z čela pot, a aby řeč nestála, smutně dodal, že by potřebovalo zapršet.

„Máš pravdu, mládenče, ve studni ubývá voda, tráva žloutne a nedozrálé ovoce opadá.“

„Přisedni a pověz nám, co tě sem přivedlo, chlapče,“ připojila se k hovoru stařena a vyzvala dědu, aby si poposedl a udělal příchozímu místo.

„Prošel jsem světa kraj, viděl krásná města a malebné vesničky, ale pořád mě nohy nesou dál a dál, jakoby něco hledaly.“

„To já ti řeknu, co hledají. Slunce, vodu, čerstvý vzduch a domov, kde je stůl, dubová lavice, láska, děti a rodinná pohoda.“ Pravila babka, podívala se na dědu a utřela slzu v oku.

Povídali, povídali, a když se sluníčko schovalo za Jahodový kopec, babička za pomoci svého stařečka vstala, a že půjde něco lehkého připravit k snědku.

„Tak já také půjdu. Je nejvyšší čas najít si střechu nad hlavou.“ Pocestný si nasadil klobouček, upravil zelený fráček, přehodil brašnu přes rameno a poděkoval za příjemné odpoledne.

„Kam byste chodil. Brambor máme dost, a jestli vám budou po chuti vařené a loupané s máslem, jste naším milým hostem. A spát budete na peci, vid' dědoušku?“

Stařec přikývl, podíval se na babičku, a aniž by prohodili mezi sebou slovo, děda hosta přivítal: „Vítám tě, nejsi první, kdo k nám přišel v zeleném kabátku, často chodí na kus řeči Bartoloměj, to je vodník z nedalekého rybníka. Teď je špatný na nohy a taky dech mu neslouží. Říká se, že se odstěhoval k synovi na Slovensko. Tam prý se mu lepší dýchá.“

Zelený mužíček se zasmál.

„Měl jsem obavy, jestli budu u vás vítaným hostem. Moc vám děkuji za milé přijetí.“

Druhý den babička s dědou ještě pospávali, když na dvorku uslyšeli rachot, jako když někdo seká dříví. „To jsem blázen,“ povídá stařec a jde se podívat k oknu. „Babičko, pojď se podívat! Ještě kohout nezakokrhal a před okny je hranice dříví.“

„Jeminkote, podej mi suknici a zástěru, ať se taky podívám.“

Přes den Michal, tak se zelený mužík jmenoval, opravil plot, posekal zahradu a z lesa přivezl na tračkáři soušku. Babička vařila bramboračku, zelnici, kulajdu, někdy šusterku s mákem, máslem a cukrem posypanou a dědeček seděl na lavičce a spokojeně pokuřoval z dlouhé dýmky s porcelánovou hlavičkou.

V neděli přinesla vnučka borůvkový koláč s drobenkou a stydlivě se pozdravila s Michalem. „Pěkná holka! Jen co je pravda,“ pomyslel si Michal.

„Pěkný mládenec,“ pomyslela si vnučka. „Na můj vkus je jen trochu zelený. Ale chlap to je k pohledání.“

Jednou přišel dědeček z města a potutelně se usmíval.

„Kdepak je Michal?“ Zeptal se babičky a tvářil se tajemně. „Okopává brambory.“ Odpověděla stařenka. Chtěla se zeptat o co jde, ale podle toho, jak se děda tvářil poznala, že by se jí odpovědi stejně nedostalo.

K večeru děda popocházel světnicí sem a tam,

a babička jen kroutila hlavou. Když se Michal vrátil, děda ožil a nedočkavě čekal až se vodník v umývadle trochu ošplouchne. Mezitím si zapálil porcelánku a potom slavnostně prohlásil: „Dnes jsem byl ve městě u porybnýho a ten mi mezi řeči pověděl, že by nutně potřeboval pracovitého a spolehlivého pomocníka. Kdybych prý o někom takovém věděl, abych mu dal vědět.“

Pozorně se díval na Michala, který v ten okamžik očividně pookřál.

„Co tomu říkáš, kamaráde?“ Předem věděl, že je to zbytečná otázka. Večer při petrolejové lampě se Michal svěřil oběma starým lidem, že tady lesy, pole, louky, řeky a potoky zpívají píseň, která tě uchopí za srdíčko a nemůžeš té kráse odolat.

Druhý den se společně vypravili za porybným. A protože si hned padli do oka, Michal nastoupil jako vodník jednoho z největších rybníků v jižních Čechách, nedaleko půvabné vesničky Horusice.

Horusický rybník

Horusický rybník je třetí největší rybník v jižních Čechách, hned za Rožmberkem. Leží jihozápadně od Veselí nad Lužnicí na levé straně silnice č. 3 a železniční tratě z Prahy do Českých Budějovic. Jeho hráz je dlouhá 730 metrů a vysoká 11 metrů. Vodní plocha má rozlohu 415 hektarů, (katastrální výměra 438 hektarů).

Horusický rybník je poslední rybník na Zlaté stezce, která o necelý kilometr dále vtéká do Lužnice. Byl postaven podle návrhu Štěpánka Netolického v roce 1512.

(Prameny s údaji se někdy rozcházejí)

Horusický vodník

Kdysi prý v každém rybníku
přebýval hastrman.
Zelený mužík, nevelký
a mocný vody pán.

K stáru už býval nerudný
a často lidem škodil.

Na pozoru se musel mít,
kdo kolem vody chodil.
Sedával někdy na vrbě
a dýmku pokuřoval.
Tak nám ho kdysi pan Lada
mnohokrát vymaloval.

Žije už jenom v pohádkách,
těch jsou dnes na tisíce.
K Vánocům knížku s vodníky,
dát dětem je tradice.

Teď ani v kraji rybníků
se vodník neuvidí.
A aspoň má v těch pohádkách
pokoj a klid od lidí.

Při nástupu seznámil porybný Karásek nového vodníka s jeho povinnostmi i s tím, že to nebude mít v práci lehké. Jeho předchůdce vodník, nebo jak se tady od nepaměti zkomoleně po německu říkalo hastrman, starý Bartoloměj špatně viděl, naříkal si na bolesti kolenou a dýchavičnost. Pytláci toho využívali, kluci lámali větve a pohazovali kde se dalo, a také ryby nedostávaly pravidelně krmivo. Tráva

kolem rybníka je přerostlá, rákos se nepyšní svými sametovými, tmavohnědými doutníky a do vodníkova obydlí zatéká. „Budeš mít na starosti rybník, třetí největší v kraji i v celé české zemi. Tak hodně štěstí.“ Karásek se s Michalem rozloučil, prý musí vyřešit nějaké nesrovnalosti u rybníka v Záblatí.

Michal obešel rybník a když si celý propocený chtěl odpočinout v bývalé vodníkově chatrči, nestačil se divit. Vyvrácené dveře, rozbitá okna, převrácené lůžko a střechou se do světnice usmívaly sluneční paprsky.

„Tady se určitě nudit nebudu,“ pomyslel si hastrman a hned se pustil do práce.

„Tak tě tady vítám, sousede.“

Michal se otočil a spatřil mladého, štíhlého a pohledného zeleného mužíčka.

„Já jsem vodník Kamarýt, Jan Kamarýt, původem z Kardašovy Řečice, ale už dva roky hospodařím na nedalekém Bošileckém rybníku. Můj strýc Bartoloměj mě pozval k sobě na prázdniny a krajina, lesy, rozkvetlé louky, kopce a kopečky, krásné rybníky a pracovití lidé mě tak okouzlili, že jsem se tady trvale usadil. Vidím, že o práci nebudeš mít nouzi, ale kdykoliv budeš potřebovat pomoc, stačí říct. Večer zajdeme do hospody, a jakože se Kamarýt jmenuju, tak ti pomůžou po práci i chlapi nejen z Horusic, ale i od nás z Bošilce.

V horusické hospodě bylo veselo. Pivo teklo prou-

dem, chlapi hráli karty a šenkýřka si u výčepu propěvovala, že na tom bošileckém mostku hrály dvě panenky v kostku, nakonec se pohádaly a shodily se z mostku. Kamarýt se se všemi pozdravil a představil svého kolegu, který nastoupil do Horusického rybníka místo starého Bartoloměje. Slovo dalo slovo a všichni od stolů se shodli na tom, že nového hastrmana nenechají na holičkách.

Hned druhý den se po práci sešli u Horusického rybníka, a co nestačili udělat dnes, udělají zítra a pozítří je také den. V pátek večer si s orosenou sklenicí zazpívali, že už je to uděláno, už je to hotovo a horusický hastrman se stal jedním z nich. Děti mu nosily k rybníku tvarohové buchty od paňmámy a on je učil plavat a milovat všechno co roste, voní, oko a srdce potěší.

V sobotu zašel do vesnice poděkovat svým přátelům, babičce a dědečkovi za vlídné přijetí a v duchu si připomněl dívku s borůvkovým koláčem, na které mohl při prvním setkání oči nechat. Když začal dědečkovi vyprávět, jak mu kamarádi z vesnice u rybníka pomáhali, vešla do světnice dívka jako růže květ, tentokrát s pekáčem makových buchet.

Vyřídila pozdrav od rodičů, na vodníka se mile usmála, nabídla buchtu a hned, aby jí říkal Aničko. Hastrman se představil jako Michal, nástupce vodníka Bartoloměje, a nabídl půvabné dívce, že by se spolu mohli třeba projet po rybníku na lodičce.

Od té doby se scházeli čím dál častěji. Trhali ba-
bičce šípky, poslouchali skřivánka, a večer spolu
počítali hvězdičky. Až jí jednou Michal vyznal lás-
ku a prý jestli by se nechtěla stát paní vodníko-
vou.

„Proč ne?“ Odvětila dívka s ruměncem na tváři,
ale musí se prý nejdřív poradit s maminkou.

Doma nejprve chodila se svým zamilováním jako
kolem horké kaše a když ji matka vyzvala, aby ne-
otálela a pověděla, co ji tíží, tak se jí svěřila, že má
chlapce, ale že je trochu zelený.

„Říkáš trochu zelený? Milá Aničko, jestli je hod-
ný, pracovitý a dobrosrdečný, tak na barvě zas tolik
nezáleží.“

Pantáta byl ještě stručnější. „Hastrmana od naše-
ho rybníka dobře znám. Je to poctivý chlap.“

A byla svatba veliká, na kterou lidé v kraji ryb-
níků hned tak nezapomenou. Harmonika, trubka,
píšťala a vozembouch vyhrávaly jihočeské písničky,
pantáta nachystal hody z pašíka a šenkýřka nesta-
čila točit treboňské pivo. Nevěsta i svobodné dívky
tančily v kroji s košílkou zdobenou krajkou a šně-
rovačkou červené barvy, v široké vyšívané sukničce
a černých střevících. Ženich měl oblečení z módní-
ho katalogu pro vodníky a hastrmany. Žluté kalhoty,
svázané pod kolena úzkým červeným řemínkem, bí-
lou košili s límečkem a velkým hnědým motýlkem,
kávovou vestu a zelený fráček se dvěma šosy. Hlavu

mu zdobil vysoký, tmavozelený klobouk s pentlemi a na nohou měl úzké červené holínky.

Za svědky jim šli Jan a Jasmínka Kamarýtovi od Bošileckého rybníka.

Jan a Jasmínka

Bošilecký rybník je podle historických pramenů nejstarší český rybník. Leží u vesnice Bošilec v severozápadní části Chráněné krajinné oblasti Třeboňsko. Byl postaven v roce 1355. Za husitských válek došlo k protržení hráze a v roce 1430 byl obnoven. Nedostatek vody vyřešila až v roce 1520 Zlatá stoka postavená Štěpánkem Netolickým. Jeho rozloha je 200 ha. Rybník tradičně patří k nejúrodnějším, s vysokými výlovy kaprů.

(Prameny s údajích se rozcházejí.)

Duby na hrázi

Jen vodní hladina a duby na hrázi –
ten obraz jižních Čech poutníka provází
po kraji rybníků Jakuba Krčína.
Jak boží zrcadlo leskne se hladina.
Po modré obloze mráčky v ní putují,
malíři v širácích tu krásu malují.
Houština rákosu i ten les v pozadí
jen obraz jižních Čech dotvoří, doladí.
A když se v hladině zrcadlí vesnice,

fotit a malovat, tak velí tradice.
Někdy se ta krása zdá být jen velký kýč,
zavřeme oči a zmizí nám, bude pryč.
Není a nezmizí. Jak duby na hrázi
když budem za ní stát, chránit ji v nesnází.

Bošilecký rybník sousedí s Horusickým a vodník Jan Kamarýt se svou krásnou vodnicí Jasmínkou obhospodařují ještě tři menší rybníky v blízkém okolí. Kvícadlo je plné malých hnědých kachniček čírek, kraj kolem rybníčka Švambírka si zamilovali raci a u Hliníře už po několik let vznešeně plavou po hladině dvě labutě. Jasmínka by jim přála malá labuťátka, ale zůstává jen u toho přání, stejně jako čekání v rodině Kamarýtových na malé vodníčky. Jan a Jasmínka měli radost, že mají sousedy, se kterými si budou moci popovídat, protože starý vodník už nikam nechodil, a když se náhodou potkali, odpověď na pozdrav jen mávnutím ruky.

Při první návštěvě ukazovala Jasmínka Aničce fotografie a vodníci si povídali o všem možném, co jejich protějšky dvakrát nezajímalo.

„Tady jsem já, když mi byly tři roky a to jsou moji rodiče, kteří společně s otcovým bratrem hospodaří na největším rybníku v české zemi.“ Vyprávěla, že

rybník postavil slavný rybníkář Jakub Krčín z Jelčan, o kterém lidé říkají, že pro svoji tvrdost a bezohlednost byl ve společenství s ďáblem. „Dodnes nikdo neví, kdy a jak zmizel a kde je místo jeho posledního odpočinku.“

Na otázku Aničky, jak se seznámila s vodníkem Kamarytem se usmála, podívala se na svého manžela, jestli neposlouchá a začala vyprávět.

„Tatínek si zakládal na tom, že je vodníkem na největším rybníku v Čechách. Vodník na Rožmberku byl od dávných dob poctěn titulem krále všech vodníků a hastrmanů s právem rozhodovat při neshodách, sporech a rozepřích. Protože rodiče neměli syna, tak si otec přál, abych se stala dědičkou já. Poslal mě do Němce naučit se jejich řeč a vzdělávat se v řemeslech, vědě a umění. Před třemi roky mě přihlásil do kurzu první pomoci tonoucím a výuce plavání.“

Na konci uspořádali pořadatelé taneční zábavu. Byla jsem holka jako lusk a o tanečnický jsem neměla nouzi. Tancovala jsem skočnou, furianta, rejdiváka, šla jsem z ruky do ruky, a když už jsem nemohla, přistoupila jsem k muzikantům a spustila: Počkej holka za tím roštím, a pata, špička celá noha nebo kalamajka mik, mik, mik, oženil se kominík. Muzikanti byli z okolí, jen dudák přijel až ze Strakonice. Kluci to byli veselí, konečně jako všichni muzikanti, a hned že mě berou do party. Nic jsem jim neslíbila, protože jsem

si vzpomněla na svého tatínka a na rybník, kde budu pracovat od nevidím do nevidím. A já si tolik přála namluvit si pěknýho, mladýho vodníka, mít kolem sebe kupu vodníčků a vařit jim ovesnou kaši. Jak jsem se tak zamyslela, upoutal mě v rohu sedící vodník, který se po celou dobu nezasmál. Musím ti říct, že mě bylo smutného vodníka líto a tak jsem za ním zašla a vyzvala ho k tanci. Jen zavrtěl hlavou a řekl, že tancovat neumí. Vzala jsem ho do kola s tím, že ho to naučím. Po chvilce přemlouvání si dal přece jen říct a tak jsme se motali, on mně šlapal na střevíce a pořád se omlouval. O přestávce se mi svěřil, že je vodníkem na malém rybníku, sám samotinký, a že by si přál najít hezkou ženu, kolébat malé zelené dětičky a zpívat jim Spi, vodníčku, spi, dám ti jabka tři. Hned jsem se k němu přidala a společně jsme si zanotovali své vysněné přání:

*Jedno bude červené,
druhé bude zelené
a to třetí bílé
Pánubohu milé.“*

Oba hastrmani zpozorněli a Kamarýt poprvé přerušil svou upovídanou družku.

„Musím přiznat, že nebýt Jasmínky zůstal bych tady sám jako kůl v plotě. Ale to není všechno. Když se to dověděl pantáta vodník z Rožmberka, vyhnal